

*Бескеткіна Марина Юрїївна,
курсант навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Власенко Валерій Павлович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливою складовою будь-якої сучасної країни є її державно-правовий режим. Відповідно до найпоширенішого визначення, державний режим вказує на сукупність прийомів, методів і засобів здійснення державної влади [1, с. 56].

Ця складова форми держави дає відповідь на питання, які цілі стоять перед здійсненням державної діяльності, який реальний вплив громадян в державних та суспільних справах, наскільки громадяни захищені та наділені правами і свободами [2, с. 69].

Державно-правовий режим пов'язаний не лише з організацією влади, а й зі змістом, напрямом та її діяльністю. Він визначає характер дії механізму державної влади. Ознаками держави та правової системи є ступінь участі народу у формуванні механізму та способу державної влади, ступінь захисту та забезпечення прав людини та прав і свобод громадянина з урахуванням інтересів особи.

Державний режим країни ніколи прямо не вказується в її конституції (за винятком певних демократичних держав), але майже завжди це впливає на її зміст. Сучасні державно-правові (політичні) режими поділяються на демократичні та антидемократичні.

Демократичний режим – це режим здійснення державної влади, під час якого основні права людини не порушуються, забезпечуються законні можливості для вільного волевиявлення та впливу на формування національної політики через демократичні системи (вибори, референдуми, засоби масової інформації).

Для демократичного режиму характерні наступні риси: демократична конституція; влада поділяється на гілки (законодавчу, виконавчу та судову); здійснюється захист прав та свобод громадян відповідно до міжнародних актів; рівність громадян перед законом; громадяни вільно можуть створювати організації для управління державою; плюралізм у політичній, економічній, ідеологічній та духовній сферах життєдіяльності меншин; виборність державних органів населенням; влада є легітимною, тобто діє в інтересах всього населення і спирається на його довіру [1, с. 57].

У теорії державознавства виділяють такі різновиди демократичного режиму:

– ліберально-демократичний (основним завданням якого є гуманне

здійснення державної влади, забезпечення прав та свобод громадян і їх рівність перед законом);

– консервативно-демократичний (забезпечує збереження і підтримку форм державного і суспільного життя, передусім його морально-правових засад, які історично сформувалися і втілилися в нації, релігії, шлюбі, сім'ї, власності тощо);

– радикально-демократичний (реалізується з допомогою нововведень з метою вдосконалення державного управління).

Антидемократичний режим визначається як система суспільних відносин, в процесі яких державна влада зосереджується в руках неконтрольованої народом групи осіб чи однієї особи та здійснюється таким чином, що реалізація демократичних прав і свобод людини залишається на низькому рівні, створення опозиційних партій недопускається.

Основними ознаками антидемократичного режиму є: громадян обмежено в праві створювати опозиції; звужуються або порушуються права та свободи громадян; не здійснюється поділ влади; виборність органів влади відсутня або є формальною; можуть застосовуватися політичні репресії.

У сучасних наукових джерелах визначено такі форми антидемократичного режиму:

– деспотичний (пов'язується з деспотичними формами монархічного правління. режим необмеженої влади і свавілля в управлінні при відсутності його правових і моральних основ, повній безправності підданих);

– авторитарний (концентрується влада в руках однієї особи або групи осіб державні рішення приймаються правлячою елітою, функції якої не обмежуються законом, офіційно визнається пріоритет публічних інтересів над приватними інтересами);

– тоталітарний (крайня форма антидемократичного режиму, такий спосіб організації державної влади, при якому здійснюється повний контроль державою над всіма сферами життя суспільства та особистості, характеризується необмеженими законом повноваженнями органів влади, тотальною нетерпимістю до всіх, хто мислить інакше, ніж диктує правляча партія та її ідеологія, репресіями стосовно опозиції тощо) [1, с. 58].

У свою чергу тоталітарний режим поділяється на расистський, фашистський, військово-диктаторський режими [3, с. 28].

Расизм – ідеологія, що має на меті обґрунтувати і виправдати соціальну і національну нерівність в антагоністичному суспільстві.

Фашизм – політична течія, що виникла в капіталістичних країнах у період загальної кризи капіталізму й виражає інтереси найбільш реакційних і агресивних сил імперіалістичної буржуазії, а також терористична диктатура монополістичного капіталу [4].

Становлення державно-правового режиму напряму пов'язаний з тим, за яких умов розвивалася країна та які події стали головними у становленні державного режиму. Для того, щоб це визначати слід повернутися до історичних витоків держав.

Що стосується первісної демократії, то схожі риси були притаманні

античній добі. Початок демократичного розвитку Афін пов'язаний з періодом закінчення греко-перських війн. Проявами афінської демократії слід вбачати у наступному: рівність перед законом, право обирати і бути обраним на всі державні посади, право звертатися до суду, вносити пропозиції з питань внутрішньої і зовнішньої політики. Афінські громадяни по праву пишалися своєю приналежністю до Стародавньої Греції.

Виникнення антидемократичного режиму пов'язується з тим, що тогочасним землевласникам необхідно було якимось чином впоратись з проблемами, які виникали в сільському господарстві. Яскравим прикладом є Давня Месопотамія, де на фоні того почалась централізація влади, де з'явилась работоргівля, а протести населення почали придушуватися й каратися. Антидемократичний режим панував у більшості країн античного світу, крім того, правителі того періоду прирівнювали себе до богів.

Розглядаючи сучасний державо-правовий режим, доцільно сказати, що демократія притаманна більшості країн світу і лише у кількох країнах зберігаються ознаки антидемократичного режиму.

Що стосується Американської демократії, то вона постійно знаходиться в стані еволюційного розвитку. Канада є прикладом країни, де органи державного апарату та народу співпрацюють на високому рівні. Безперечного, канадський уряд відповідальний за свої дії перед народом. Окрім того, устрій цієї країни цілком прозорий та орієнтований на покращення соціального ладу, що є запорукою розвитку.

Розглядаючи європейські країни, то можна відзначити, що є значна кількість країн, де прогресує демократія. Так, Швейцарія є країною з прямою демократією. Референдуми та народні законодавчі ініціативи є основними та спрямовуючими інструментами в рамках політичної системи країни. Громадяни можуть скасувати своїм волевиявленням навіть законодавчі акти. Тим самим пряма демократія здатна блокувати рішення, прийняті органами представницької демократії, а все завдяки верховенству принципу прямого народоправства.

Що стосується України, то відповідно до ст. 1 Конституції України: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [5]. На сучасному етапі розвитку державо-правовий режим набуває важливого значення, оскільки має забезпечити прогресивний розвиток і розквіт всього народу. За статистикою Україна знаходиться серед держав з найактивнішим громадським суспільством. «В Україні зусилля уряду щодо реформ продовжували зустрічати сильний опір з боку зацікавлених сил протягом 2020 року, в результаті чого показник демократії залишався відносно статичним після продемократичного зростання та російського вторгнення у 2014 році» – заявляє Freedom House.

Отже, сучасний державно-правовий режим напряду пов'язаний з історичними витоками та формувалися до сучасного рівня тривалий час. Демократія, так і як антидемократія у більшості країн світу ще еволюціонують. Найімовірніше, що демократія з кожним роком буде все більше витісняти режими, що обмежують права й свободи людини.

Очевидним залишається також те, що проблеми, які виникають в процесі

становлення демократичного державно-правового режиму, потребують довготривалого осмислення, вивчення та дослідження.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. Київ. 2006. 355 с.
3. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство : навч. посіб. Київ, 2010. 184 с.
4. Словник української мови: в 11 томах. Том 10. Київ. 1979. С. 571.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

*Білозьоров Євген Вікторович,
заступник директора
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Актуальність теми дослідження визначається, передусім, особливостями сучасного стану юридичної науки, яка в умовах загострення низки глобальних проблем опинилася перед потребою переосмислення методологічних проблем становлення та розвитку держави і права.

Сучасна юридична наука пропонує нове вирішення цих питань на засадах діяльнісної концепції, що має на меті пізнати право та державу на принципово новому рівні. У цьому контексті актуалізується діяльнісний підхід у методології юриспруденції як своєрідна спроба переосмислення кризи класичної методології.

Динамічні зміни, які відбуваються у сучасному житті, переорієнтація українського суспільства на загальнолюдські цінності зумовлюють, у свою чергу, переосмислення багатьох явищ суспільно-правового життя. Право, як важливий феномен суспільної реальності, впливає на усі сфери життєдіяльності людини, визначає спрямованість державної політики, відображає правовий статус людини, ступінь її залучення до правової сфери суспільства. Саме тому, від розуміння права, його ролі і значимості не тільки як регулятора суспільних відносин, але як важливого та невід'ємного атрибуту людської діяльності, що виконує «людинотворчу» функцію, сприяє самореалізації особистості, створює